

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Výjimečný trest jako součást trestního práva ČR a jeho analýza

Ondřej Dostál

Bakalářská práce

2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Ondřej Dostál
Osobní číslo: E14060
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a cel-
níky
Název tématu: Výjimečný trest jako součást trestního práva ČR a jeho
analýza
Zadávací katedra: Ústav správních a sociálních věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je na základě analýzy právní úpravy podmínek udělení a výkonu výjimečného trestu v ČR, jeho sociálních a ekonomických dopadů a případně také komparace s vybranými právními řády jiných evropských zemí zjistit, v čem jsou nedostatky nebo naopak výhody současné právní úpravy výjimečného trestu v ČR.

Osnova:

- Zásady a systém trestního práva v ČR
- Tresty a trestání
- Výjimečný trest
- Sociální a ekonomické dopady výjimečného trestu
- Výhody a nevýhody současné právní úpravy výjimečného trestu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ D., GŘIVNA T. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016. Praha: Leges, 2016. 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.

JELÍNEK, J. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání podle stavu k 1.2.2016. Praha: Leges, 2016. 1273 s. ISBN 978-80-7502-106-9.

KYPTA, P. Kriminologické a kriminologické aspekty zločinnosti: soubor odborných článků. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 142 s. ISBN 978-80-557-0616-0.

NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. Praha: Leges, 2010. 256 s. ISBN 978-80-87212-41-7.

Vedoucí bakalářské práce:

JUDr. Martin Šmíd

Ústav správních a sociálních věd

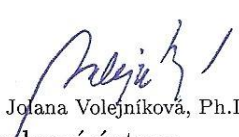
Datum zadání bakalářské práce: 4. září 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 28. dubna 2017

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 4. září 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 28. 4. 2017

Ondřej Dostál

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce panu JUDr. Martinovi Šmídovi za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

ANOTACE

Cílem práce je na základě analýzy právní úpravy podmínek udělení a výkonu výjimečného trestu v ČR, jeho sociálních a ekonomických dopadů a případně také komparace s vybranými právními řády jiných evropských zemí zjistit, v čem jsou nedostatky nebo naopak výhody současné právní úpravy výjimečného trestu v ČR.

KLÍČOVÁ SLOVA

Výjimečný trest, trestní právo, trestný čin

TITLE

Extraordinary punishment as a part of Czech penal law and its analysis

ANNOTATION

The goal of this thesis is on the analysis law adjustment of confinement and imprisonment in Czech republic, and its social and economic repercussion, to find what are disadvantages and advantages of present law adjustment of extraordinary punishment in Czech republic.

KEYWORDS

Extraordinary punishment, criminal law, crime

OBSAH

ÚVOD.....	- 9 -
1. TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ	- 10 -
1.1. ZÁSADY TRESTNÍHO PRÁVA.....	- 11 -
1.1.1. Zásada nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege.....	- 11 -
1.1.2. Zásada subsidiarity trestní represe.....	- 12 -
1.1.3. Zásada humanismu	- 12 -
1.1.4. Zásada odpovědnosti za zavinění	- 12 -
1.2. PŮSOBNOST TRESTNÍHO PRÁVA	- 13 -
1.2.1. Působnost časová.....	- 13 -
1.2.2. Působnost místní.....	- 13 -
1.2.3. Působnost věcná	- 13 -
1.2.4. Působnost osobní.....	- 13 -
1.3. TRESTNÝ ČIN A SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU	- 14 -
1.3.1. Objekt.....	- 14 -
1.3.2. Objektivní stránka	- 15 -
1.3.3. Subjekt.....	- 15 -
1.3.4. Subjektivní stránka	- 16 -
1.4. OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST V TRESTNÍM PRÁVU.....	- 17 -
1.4.1. Krajiní nouze	- 17 -
1.4.2. Nutná obrana	- 18 -
1.4.3. Svolení poškozeného	- 19 -
1.4.4. Přípustné riziko.....	- 20 -
1.4.5. Oprávnění použití zbraně	- 20 -
1.5. TRESTY	- 20 -
1.5.1. Odnětí svobody.....	- 21 -
1.5.2. Domácí vězení.....	- 21 -
1.5.3. Obecně prospěšné práce	- 22 -
1.5.4. Propadnutí majetku.....	- 22 -
1.5.5. Peněžitý trest	- 22 -
1.5.6. Propadnutí věci nebo jiné majtkové hodnoty	- 22 -
1.5.7. Zákaz činnosti.....	- 23 -
1.5.8. Zákaz pobytu	- 23 -
1.5.9. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.....	- 23 -
1.5.10. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti.....	- 23 -
1.5.11. Vyhoštění.....	- 23 -
2. TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ.....	- 24 -
2.1. ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	- 24 -
2.1.1. Stíhání jen ze zákonných důvodů	- 25 -
2.1.2. Presumpce nevinny.....	- 25 -
2.1.3. Zásada oficiality	- 25 -
2.1.4. Zásada legality.....	- 26 -
2.1.5. Zásada rychlosti řízení.....	- 26 -
2.1.6. Zásada materiální pravdy	- 26 -
2.1.7. Zásada veřejnosti.....	- 27 -
2.1.8. Zásada zajištění práva na obhajobu.....	- 27 -
2.2. SOUDY	- 27 -
2.2.1. Subjekty trestního řízení.....	- 28 -
2.3. PŘÍSLUŠNOST SOUDŮ	- 28 -
2.3.1. Věcná a funkční příslušnost.....	- 28 -
2.3.2. Místní příslušnost	- 29 -
2.4. VÝVOJ PACHATELE.....	- 30 -
3. VÝJIMEČNÝ TREST.....	- 31 -

3.1.	POČTY ULOŽENÝCH VÝJIMEČNÝCH TRESTŮ	- 32 -
3.2.	SOCIÁLNÍ ANALÝZA VÝJIMEČNÉHO TRESTU.....	- 34 -
3.2.1.	Negativa výkonu výjimečného trestu	- 34 -
3.2.2.	Pozitiva výkonu výjimečného trestu.....	- 37 -
3.2.3.	Pohled veřejnosti na trest smrti	- 38 -
3.3.	EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝJIMEČNÉHO TRESTU	- 38 -
3.3.1.	Zaměstnání vězňů.....	- 39 -
3.3.2.	Náklady na vězně	- 39 -
3.3.3.	Trest smrti jako alternativa trestu doživotí.....	- 41 -
3.4.	SHRNUTÍ.....	- 41 -
4.	ZÁVĚR.....	- 43 -
	POUŽITÁ LITERATURA.....	- 44 -

ÚVOD

Trestní právo, jakožto odvětví práva veřejného, určuje jednání, která jsou trestnými činy, zjišťuje pachatele a následně také určuje sankce za tyto činy. V neposlední řadě také stanovuje postupy orgánů činných v trestním řízení, při zjišťování trestných činů, jejich dokazování a ukládání trestů či ochranných opatření. Trestní právo je souhrn právních norem, chránící společenské a individuální zájmy a trestající závažná provinění proti těmto chráněným zájmům. V základním pojetí můžeme trestní právo rozdělit na hmotné a procesní, kdy trestní právo hmotné je právě naplňováno trestním právem procesním.

Trestní právo hmotné je regulované hlavně zákonem č.40/2009 Sb., Trestní zákoník. Trestní zákoník je nejdůležitějším právním předpisem práva hmotného. Tento zákon stanovuje, co je trestným činem, sankce a druhy trestů, působnost trestních zákonů či okolnosti vylučující protiprávnost činu.

Trestní právo procesní je obsaženo v zákoně 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád). Účelem tohoto zákona je upravovat postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby byli trestné činy zjištěny a pachatelé potrestáni podle zákona. Trestní řízení musí působit k předcházení a zamezování trestné činnosti, a také k výchově občanů s cílem občanského soužití a plnění povinností ke státu a společnosti. [5]

Součástí těchto zákonů je i pojem “výjimečný trest“, který jsem si vybral pro mou práci. Tento trest je udělován za nejzávažnější trestné činy, a tudíž je jeho udělování velmi ojedinelé až výjimečné, jak sám název tohoto trestu napovídá. Je to nejvyšší možný trest odnětí svobody, který má více forem. Pachatelé v tomto trestu jsou izolováni od společnosti na dlouhou dobu, a následná socializace, pokud dojde k propuštění pachatele, je velmi obtížná.

Cílem mé práce bude analýza právní úpravy trestního práva a podmínek udělení výjimečného trestu, včetně jeho výkonu. Kromě analýzy práva také vysvětlím sociální a ekonomické dopady výjimečného trestu. Součástí mé práce také bude vyhodnocení výhod a nevýhod současné právní úpravy výjimečného trestu.

1. TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

Jedno z odvětví veřejného práva je i trestní právo, jakožto součást českého právního řádu. Trestní právo hmotné nejenže chrání práva a zájmy fyzických osob, ale také osob právnických a zájmy společnosti. Všechny tyto práva a zájmy jsou chráněny před trestnými činy uvedenými v zákonech. Tato ochrana spočívá v určení, za jakých podmínek je určitý způsob jednáním trestným činem, a také jaké sankce za toto jednání mají být uloženy. Co se týče existence tohoto práva, je zapotřebí si vymezit jeho důvod, respektive funkci.

V obecné nauce práva jsou rozlišeny čtyři základní funkce trestního práva:

- **Ochranná funkce** – ochranná funkce je hlavní funkce trestního práva. Je to právě to, že trestní právo chrání společnost před kriminalitou a páčání trestné činnosti. V každém právním řádu jsou hodnoty a určité zájmy, které jsou chráněny. I přes to, že je trestní právo až krajním prostředkem ochrany společnosti, je často využíváno vůči společensky nebezpečnému jednání fyzických osob. Trestní právo je zároveň ten nejprísnejší prostředek, který má stát k dispozici. Často nastupuje tam, kde se ostatní právní normy neosvědčí, nebo se ukážou jakou neúčinné. Funkce však má své zásady, tak by ji nebylo možné zneužívat. Jedná se o zásady spadající pod pojem pomocné role trestní represe. Jde o to, že vůči protiprávním jednání by mělo být použito právních prostředků až v krajních případech. To znamená, až v případech, kdy není možné napravit protiprávní jednání nebo ochránit společnost prostředky mírnějšími. V zájmu demokratického zřízení je totiž prioritou zajistí ochranu práv a svobod jednotlivců, jejich života, zdraví či majetku zejména mimo trestními prostředky. [4]
- **Preventivní funkce** – další důležitou funkcí trestního práva je prevence. A to ve smyslu zamezování a přecházení trestné činnosti. V případě této funkce rozlišujeme dva druhy. Prvním druhem je prevence individuální. Ta je zaměřená na konkrétního pachatele, jemuž je udělen trest. Tím, že je pachatel potrestán a je mu zabráněno v páčání další trestné činnosti, se dává společnosti najevo, které chování je nežádoucí a nepřipustné. Zároveň účelem trestu je vychovávat pachatele, aby vedl řádný život, čímž sám sekundárně působí na členy společnosti. Druhým druhem je prevence generální. Ta je zaměřena na potencionální pachatele trestných činů. Tato prevence je uskutečňována prostřednictvím individuální prevence. [16]

- **Represivní funkce** - tato funkce je zaměřena na zájmy chráněné právem, a to tak, že míří přímo na odpovědného pachatele. Účelem funkce je zabraňování páčání další trestné činnosti, a to způsobem převýchovy. Při výkonu trestu jsou pachateli vytvořeny podmínky pro obnovení narušených sociálních vazeb, pro zvládnutí zpětné integrace do společnosti po výkonu trestu a také k tomu, aby si pachatel uvědomoval svého protiprávního jednání a později už se ho nedopouštěl.
- **Regulativní funkce** – tato funkce spočívá v nejpřesnější interpretaci zákonných podmínek trestní odpovědnosti a beztrestnosti. Dále určuje podmínky ukládání trestů, ochranných či výchovných opatření a také stanoví působnost trestních zákonů. [4]

1.1. Zásady trestního práva

Trestní právo má svůj účel, ale i svou funkci. To, co z těchto věcí vychází jsou zásady tohoto práva. Jsou to právní principy nebo ideje, které jsou základní stavební jednotkou trestního práva hmotného. Je na nich založena právní úprava jak trestní odpovědnosti, tak následků spojených s porušením tohoto práva. Tyto zásady umožňují pochopit smysl trestního práva, jakožto také jeho podstatu, cíle a funkce. Pomáhají také při sporných právnických otázkách tím, že je vždy zapotřebí z těchto zásad vycházet.

1.1.1. Zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*

Pravidlo znamenající, že jedině zákon stanovuje, jaká činnost je trestná, a také to jakým trestem je tato činnost postížena. Zásada je obsažena v zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, a to ve člancích 39 („Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“) a 40 („Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.“). Tuto zásadu najdeme i v jiných zákonech jako například v trestní zákoníku a zákonu o soudnictví ve věcech mládeže. Existují zde požadavky, které zásadu konkretizují.

- **Scripta** – jedná se o pravidlo, které vyžaduje psanou formu práva k tomu, aby mohlo být určeno protiprávní jednání
- **Certa** – požadavek na konkretizaci trestněprávních norem. Jde o to, aby bylo přesně definováno, co je trestné, tak aby to nebylo možno zaměnit s jednáním beztrestným.

- **Stricta** – nesmí docházet k nejpřísnějšímu výkladu zákona v neprospěch pachatele. Mělo by docházet k chování opačnému, kdy výklad, jakkoliv obsáhlý půjde pachateli ku prospěchu.
- **Praevia** – zákaz retroaktivity. Pravidlo, které určuje, že nemůže být jednání trestné, pokud trestným nebylo uvedeno v zákoně v době spáchání.

1.1.2. Zásada subsidiarity trestní represe

Tato zásada je úzce spjata s ochrannou funkcí trestního práva. Trestní právo je nejpřísnější prostředek v rukou státu k ochraně společnosti. Ve spojitosti s touto zásadou je používán pojem ultima ratio (poslední instance), který říká, že trestní právo by se mělo použít až ve chvíli, kdy všechny ostatní možné prostředky selhaly. I přes to, že by trestní právo mělo fungovat jako ultima ratio, společnost tuto skutečnost nepřijímá. A je jasné proč. Použití trestního práva je neúčinnější, ale hlavně nejrychlejší prostředek k dosažení cíle. Jde o to, že společnost nechce čelit problémům dlouhodobě a zdlouhavě, pomocí mírnějších právních předpisů. [4]

1.1.3. Zásada humanismu

Základem této zásady je člověk jako živá bytost. Pokud se podíváme na společnost jako celek, tak je základem ochrana zájmů a humanitních hodnot jakou jsou život, zdraví, důstojnost jedince, mír či lidskost. Zákon by měl v prvé řadě chránit jedince, než majetky a jiné věci. Zásada myslí i na pachatele trestných činů. Jde o ukládání a výkon trestních sankcí. Stát, respektive státní orgány, by se k pachateli měly chovat lidsky, a neměly by pachatele jakkoliv diskriminovat. Člověk za své činy nesmí být mučen, podroben krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení a nesmí býti zbaven života. Trest má být přiměřený jak v otázce druhu, tak doby trvání. Není možné ukládat tresty nepřiměřeně těžší, než je potřeba k napravení pachatele, anebo k ochraně společnosti. Právo má pachatele zároveň potrestat, ale také mít snahu o jeho napravení a zpětnou integraci do společnosti.

1.1.4. Zásada odpovědnosti za zavinění

Aby byl pachatel trestně odpovědný, je k tomu potřeba jeho zavinění. Ať už úmyslné nebo nedbalostní. Trestní odpovědnost je závislá na více podmínkách, které rozeberu v samostatné kapitole. [6]

1.2. Působnost trestního práva

Působnost právních norem je určena časem, místem, okruhem společenských vztahů a osob, na které se právní normy vztahují.

1.2.1. Působnost časová

Časová působnost se určuje dvěma momenty. Moment kdy norma nabývá účinnosti, a okamžikem kdy jí pozbývá. Účinnost právních norem se rozumí doba, ve které jsou tyto právní normy závazné a právně vymahatelné. Důležité také je, vymezit si pojem platnost. Právní norma je platná dnem, kdy je vyhlášena ve sbírce zákonů. Účinným se právní norma zpravidla stává 15. dnem od její platnosti. Existují ale i možnosti, kdy může zákonodárce lhůtou prodloužit, zkrátit anebo nechat den platnosti s dnem účinnosti splynout. Právní předpisy nám stanovují pravidlo, které říká, že trestnost činu se posuzuje a trest za něj se ukládá podle zákona účinného v době spáchání činu. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější. Z toho se dá rozumět, že i když pachatel spáchá trestný čin, ale novelizací zákona tento čin již trestný nebude, nebo budou sankce nižší, použije se nové právní úpravy, tak aby byli příznivější podmínky pro pachatele. Tohoto pravidla se dá využít pouze v případech, v kterých ještě nebylo pravomocně rozhodnuto a vině a trestu.

1.2.2. Působnost místní

Touto působností je vymezeno území, kde může trestní zákon působit. Na státním území může pouze stát vykonávat moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Jedním ze základních principů této působnosti je princip teritoriality. Tento princip znamená, že trestnost činu, který byl spáchán na území České republiky, bude posuzován dle zákonů ČR. Pachatelem může být občan ČR, cizinec nebo osoba bez státní příslušnosti. Zásada registrace místní působnosti se dále vztahuje na činy spáchané na palubě lodi nebo letadla, které jsou registrovány v ČR.

1.2.3. Působnost věcná

Věcná působnost přesně vymezuje, na jaké společenské vztahy trestní zákon dopadá. Individuální zájmy jsou chráněny jak u státních příslušníků, tak u cizinců. Státní a veřejné zájmy si chrání stát pouze svoje.

1.2.4. Působnost osobní

Právní normy se vztahují na všechny, kteří spadají do místní působnosti. Existují zde ale výjimky. Jedná se o osoby, které jsou vyňaté z trestního zákona. Tyto osoby jsou pak zčásti

nebo zcela beztrestné. Jsou to například poslanci, senátoři Parlamentu ČR, poslanci Evropského parlamentu a Prezident republiky. [4]

1.3. Trestný čin a skutková podstata trestného činu

Trestným činem je takové jednání, jenž je protiprávní a jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Jen takové jednání, které zákon uvádí za trestné, může být trestným činem. Trestné činy se dělí na přečiny, zločiny a případně také provinění.

- Přečiny jsou nedbalostní trestné činy a ty činy za něž zákon stanoví trest odnětí svobody nepřesahující 5 let
- Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Zvláště závažné zločiny jsou ty, za něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nejméně 10 let
- Provinění jsou trestné činy, které spáchá mladistvý [14]

Aby mohl být čin označen za trestný, musí splňovat dvě podmínky, které musí být splněny současně. Jak podmínku materiální, tak formální. Materiální podmínkou se zde rozumí nebezpečnost činu pro společnost. To znamená že čin porušuje, případně omezuje zájem společnosti, a to ten zájem, kterému je pro svoji důležitost přiznána právní ochrana. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován významem zájmu, který je zákonem chráněn. Dále také způsobem provedení činu, jeho následky, okolnosti spáchání činu, mírou zavinění a pohnutkou. V případě, že je spáchán čin, jehož stupeň nebezpečnosti je minimální a pro společnost nepatrný, takovýto čin není trestným činem, i přes to, že vykazuje znaky trestného činu.

Formální podmínkou jsou znaky, které jsou uvedeny v zákoně. Jde o znaky, které se v právu nazývají skutková podstata trestného činu. Jedná se o objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. [6]

1.3.1. Objekt

Objektem trestného činu je zájem chráněný trestním zákonem. Je to jak zájem společnosti, tak státu. Objekt není hmatatelný. Není to osoba ani věc. Objekt lze rozdělit na více druhů.

- **Obecný** – rozumíme souhrn všech zájmů
- **Skupinový** – zájem společný pro určitou skupinu příbuzných trestných činů. V trestním zákoně jsou tyto zájmy rozděleny do hlav a oddílů dle vzájemné příbuznosti. Pod skupinový spadá více trestných činů.

- **Individuální** – zájem chráněný jednotlivým ustanovením o trestném činu. Jde o konkrétní zájem spojený s jedním trestným činem.
- **Konkrétní** – jedná se o jednotlivý zájem dotčený přímo konkrétním spáchaným činem. Může to být ochrana vlastnického práva osoby, která byla okradena. V tomto případě se nejedná o objekt individuální, jelikož už je zde někdo, jehož zájem byl porušen. [10]

1.3.2. Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je jeho vnější podoba. Neplnění jejích znaků lze vnímat smysly. Objektivní stránka má povinné a nepovinné znaky. V případě povinných znaků jde o jednání, následek a příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem.

- **Jednání** – je projev lidské vůle navenek. Jednání má složku vůle a složku projevu. Vůle je uvědomělá zaměřenost k cíli. Jde o psychickou složku jednání. Projev je fyzická složka jednání. Myšlenka sama o sobě není trestná. Jednání má i dvě formy. Jednou z nich je konání, což je vůlí řízený pohyb, jako třeba úder pěstí. Druhou je opomenutí, což je vůlí řízené zdržení se pohybu, jako třeba neposkytnutí pomoci.
- **Následek** – je porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem. Konkrétně tedy porušení individuálního objektu trestného činu.
 - **Následek ohrožovací** – k dokonání trestného činu stačí pouze ohrožení individuálního objektu trestného činu
 - **Následek poruchový** – k dokonání trestného činu je potřeba porušení individuálního objektu trestného činu
- **Příčinná souvislost mezi jednáním a následkem** – v podstatě jde o to, že jednání je příčinou následku jen tehdy, pokud by bez něj nemohl následek nastat

Pokud se jedná o nepovinné znaky, zahrneme sem znaky charakterizující dobu spáchání, místo spáchání, způsob spáchání, použité prostředky, hmotný předmět útoku, účinek. [10]

1.3.3. Subjekt

Subjekt trestného činu lze chápat jako pachatele trestného činu. V některých případech může být subjektem spolupachatel a účastník. Subjekt má povinné a nepovinné znaky. Povinnými znaky u fyzické osoby je dovršení patnáctého roku věku a přičetnost. Přičetnost je duševní způsobilost být pachatelem trestného činu. Schopnost rozeznat nebezpečnost svého

chování pro společnost a schopnost ovládat své jednání. Nepovinnými znaky jsou zvláštní způsobilost nebo postavení a zvláštní vlastnost. Jako příklad bych mohl uvést, že postavením může být úřední osoba a speciální vlastností je možno rozumět například svěřeni věci. Dle naplnění znaků subjektu rozlišujeme jeho druhy.

- **Obecný** – u obecného subjektu se vyžaduje naplnění pouze povinných znaků subjektu trestného činu
- **Speciální** – musí být naplněno povinných znaků a zároveň také naplnění znaku charakterizující zvláštní způsobilost nebo postavení
- **Konkrétní** – musí být naplněno povinných znaků a zároveň také naplnění znaku charakterizujícího zvláštní vlastnost [4]

1.3.4. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka trestného činu je stránkou vnitřní trestného činu, která se týká psychiky pachatele. Povinným znakem subjektivní stránky je znak charakterizující formu zavinění. Zavinění je vnitřní vztah k ohrožení či porušení zájmu chráněného zákonem. Zavinění je stavěno na dvou složkách. Je to vědění a vůle. Dle toho, jak jsou tyto složky zastoupeny rozlišujeme formy zavinění jako úmysl, kde jsou obsaženy obě dvě složky, a jako nedbalost, kde jedna složka chybí.

- **Úmysl přímý** – pachatel chtěl porušit nebo omezit zájem chráněný trestním zákonem. Pachatel věděl, že porušuje a konal.
- **Úmysl nepřímý** – pachatel věděl, že může porušit nebo omezit zájem chráněný trestním zákonem, a i přesto konal. Složka vůle je zde oproti úmyslu přímému slabší. Pachatel věděl, že může porušit, a přesto konal.
- **Nedbalost vědomá** – pachatel věděl, že může porušit nebo omezit zájem chráněný trestním zákonem, ale spoléhal, že konáním porušení nebo ohrožení nezpůsobí.
- **Nedbalost nevědomá** – pachatel nevěděl, že může porušit nebo omezit zájem chráněný trestním zákonem, i přes to, že k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

Nepovinnými znaky subjektivní stránky trestného činu jsou znaky charakterizující pohnutku, cíl a znaky jiné. Pohnutka neboli motiv je vnitřní psychický podnět pachatele, který vyvolal rozhodnutí spáchat trestný čin. Cíl neboli účel je to, čeho chtěl pachatel svým činem dokázat.

[4]

1.4. Okolnosti vylučující protiprávnost v trestním právu

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou ty okolnosti, při kterých čin, který jinak naplňuje znaky trestného činu, není trestným činem, a to z důvodu jeho nízké nebezpečnosti pro společnost. Základní právní úpravu je možno nalézt v trestním zákoníku. Protiprávní jednání je to, které není po právu. V případě vyloučení protiprávnosti u těchto činů, pouze v případech s ospravedlňujícím důvodem, jsou tyto činy dovolené.

1.4.1. Krajní nouze

Čin jinak trestný, jímž se někdo snaží odvrátit nebezpečí které přímo hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Pokud takový čin nastane, jednáme o něm jako o krajní nouzi. O krajní nouzi se ale nejedná, jestliže šlo nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek tohoto činu je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Z těchto definic je patrné, aby byl čin krajní nouzí, musí splňovat určité podmínky.

- **Nebezpečí** – jde o stav, kdy hrozí porušení chráněného zájmu. Stav může být vyvolán různě. Jedním z původců může být příroda, jako například povodně, požáry či zemětřesení. Také to mohou být živočichové, lesní medvěd nebo rozzuřený pes. Jedním z častých původců jsou i technické nedostatky, které mohou být na automobilech nebo budovách. Původcem se může stát i útok. V případě vniknutí osoby do objektu čerpací stanice, a požadování finančního obnosu pod výhrůzkou fyzické konfrontace od obsluhy, se krajní nouzí rozumí vydání svěřených peněz. V případě přemožení osoby a ublížení, se o krajní nouzi nejedná, jelikož je následek činu zřejmě stejně závažný jako ten, který hrozil.
- **Nebezpečí musí hrozit zájmu chráněného trestním zákonem** – nejedná se pouze o odvracení nebezpečí hrozícího zájmu osoby, která nebezpečí odvrací, ale jedná si o odvracení nebezpečí hrozícího zájmům cizím. Lze to nazvat pomocí v krajní nouzi, kdy osoba pomůže přiměřeným způsobem odvrátit nebezpečí, které nehrozí jeho vlastním zájmům chráněným zákonem.
- **Doba krajní nouze** – o krajní nouzi můžeme hovořit pouze tehdy, že nebezpečí hrozí zájmu chráněného trestním zákonem přímo. Je tím myšleno, že vývoj daných událostí rychle spěje k poruše zájmu chráněného trestním zákonem. V případě, že je vývoj přerušeno, a i přes to jsou splněny všechny podmínky, aby hrozící porucha nastala, i pomocí náhody, je stále možno zasáhnout a chránit tento zájem.

- **Podpůrnost jednání v krajní nouzi** – čin je krajní nouzí, pokud nebylo možné nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak. Pokud je zde například možnost útěku, tak aby nebyl způsoben následek, je povinností tuto možnost odvrácení nebezpečí využít.
- **Úměrnost následků** – je za potřebí, aby odvracením přímo hrozícího nebezpečí nebyl způsoben zřejmě stejně závažný nebo závažnější následek než ten, který hrozil.
- **Ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen je snášet** – osoba, které nebezpečí hrozí, nesmí být ta která je povinna ho snášet. Je tím myšleno to, že se policista nebude smět odvolávat na krajní nouzi, jelikož je povinen provádět služební zákroky i přes nebezpečí ublížení na zdraví. Stejná situace nastává i u vojáků, zdravotníků a hasičů.

V případě, že nebude splněna některá z podmínek, hovoříme o překročení mezí okolností vylučující protiprávnost. Odborně lze nazývat jako exces. U krajní nouze jde o exces v případech, že následek byl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, že jednání nebylo provedeno v době, kdy nebezpečí bezprostředně hrozilo, že šlo nebezpečí odvrátit jinak a také v případě, že existovala povinnost nebezpečí snášet.

1.4.2. Nutná obrana

Čin jinak trestný, jímž někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Pokud takový čin nastane, jednáme o něm jako o nutné obraně. O nutnou obranu se ale nejedná, byla-li zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Nutná obrana musí splňovat náležité podmínky.

- **Útok** – je to protiprávní jednání fyzické osoby, či více osob, kdy hrozí porušení zájmu chráněného zákonem. V případě útoku více osob, je nutná obrana dovolena vůči každému útočnickovi. Útok má kromě formy konání také formu opomenutí. To může být případ kdy návštěva odmítá opustit byt i po výzvě osoby, která byt užívá.
- **Směřování útoku proti zájmu chráněného trestním zákonem** – v tomto případě se nejčastěji jedná o zájem na ochraně lidského života či zdraví, ale je tím myšlen jakýkoliv zájem chráněný trestním zákonem. Znovu se zde jedná i o zájmy jiné, než jsou zájmy obránce.

- **Doba nutné obrany** – jsou zde formy doby útoku. A to, kdy útok přímo hrozí a kdy trvá. Hrozící útok vytváří bezprostřední nebezpečí pro zájmy chráněné trestním zákonem a je očividně jasné, že v blízké době začne. Trvajícím útok je ten, který trvá od počátku útoku, a do jeho ukončení. Ukončení útoku je ta doba, kdy nebezpečí přestalo hrozit a není již třeba nutné obrany. Je více možností ukončení útoku. Za první, útok byl odvrácen a útočník už cíle nemůže dosáhnout, a proto už v útoku nepokračuje. Za druhé, útok byl úspěšný, útočník porušil zájmy chráněné trestním zákonem a na dalším porušování nemá zájem. Třetím ukončením útoku je útočnickovo dobrovolné upuštění od svého protiprávního jednání.
- **Reálnost útoku** – útok musí být reálný. Neexistuje možnost, že by obránce odvracel neexistující útok, který by existoval jen v jeho představách. Čin obránce pak nelze kvalifikovat jako nutnou obranu, ale jako čin protiprávní. Jde o to, že pokud čin není reálný, nehrozí z něj žádné nebezpečí pro zájmy chráněné trestním zákonem.
- **Obrana není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku** – obrana je zjevně nepřiměřená v případě, kdy je očividně a nepochybně jasno, že útok, který hrozil, neměl tak fatální následky jako měla obrana. Jednoduše vysvětlit se to dá na příkladu, kdy se osoba zmocní v prodejně mobilního telefonu a prodavač ho na útěku zastřelí. Rozdíl by nastal v případě, že by se osoba snažila zmocnit mobilního telefonu pod výhružkou smrti se střelnou zbraní.

U nutné obrany jde o exces v případech, že obrana byla zjevně nepřiměřená způsobu útoku a také v případě kdy obrana nebyla současná s přímo hrozícím nebo trvajícím útokem.

1.4.3. Svolení poškozeného

Trestný čin nespáchá osoba, která jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy jsou činem dotčeny. Musí jít o zájmy, o nichž může poškozený sám rozhodovat a jejich porušení se nedotýká zájmů společnosti. Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný. Zároveň musí být toto svolení dobrovolné, určité, vážné a srozumitelné. V případě svolení až po spáchání činu, se stává takový čin beztrestný, jestliže se dalo předpokládat, že bude svolení uloženo vzhledem k okolnostem případu a poměrů osoby, která má svolení uložit. Není možné udělit souhlas s následkem ublížení na zdraví nebo usmrcením. Výjimkou jsou případy svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem.

1.4.4. Přípustné riziko

Přípustné riziko je úzce spjato s hospodářskou oblastí. Lze o něm také hovořit v souvislosti s výzkumem nebo lékařskými experimenty. Jsou to takové činy, které jsou vykonávány jako společensky prospěšné činnosti, osobami v rámci jejich povolání, zaměstnání, postavení nebo funkce. Tyto činy jsou v souladu s dosaženým stavem poznání a informací, které osoba měla v době rozhodování o dalším postupu. Nesmí být ohrožen život a zdraví nikoho, kdo k tomu před tím nedal souhlas.

1.4.5. Oprávnění použití zbraně

Oprávnění použití zbraně lze jednoduše definovat jako použití zbraně v mezích stanovených právními předpisy. Těchto předpisů je několik, jakožto předpisy vztahované k policii, armádě, bezpečnostní informační službě a jiných. Jedná se především o ozbrojené sbory. [4]

1.5. Tresty

Trest je stanovený právní následek, udělený za určité protiprávní jednání. U trestání mladistvých se právní následky neoznačují jako trest, ale jako opatření. Jedna z funkcí trestu je uložení sankce. Potrestání pachatele za jeho protiprávní čin a udělení mu patřičného trestu. Trest by měl být přiměřený a takový, aby si pachatel dokázal uvědomit své protiprávní jednání a byl veden ke své převýchově. Je ale velmi těžké určit přiměřenost trestu, z důvodu mnoha faktorů. Mohou jimi být závažnost spáchaného činu, nebezpečnost pachatele, věk pachatele a jiné. Trest by měl také fungovat jako ochrana společnosti před pácháním další trestné činnosti. A to snahou a zlepšením jeho chování, které by mělo vézt k nižšímu páchání trestné činnosti v budoucnu. Jednou z funkcí je také zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti a v neposlední řadě výchovně působit na ostatní členy společnosti. Trest může mít formu újmy na svobodě, majetku nebo jiných právech. Lze uložit výlučně soudem, a to pachateli trestného činu. U trestání pachatelů platí jisté zásady, které je nutno dodržovat.

Zásady vycházejí z kořenů demokratického právního státu.

- **Zásada zákonnosti** – ukládání sankcí musí být vždy dle zákona a nikdy jinak.
- **Zásada přiměřenosti** – sankce musí být vždy uložena tak, aby byla adekvátní ke spáchanému trestnému činu. V případě, že nebude sankce adekvátní, snižuje se jeho účinnost.

- **Zásada individualizace použitých sankcí** – druh i výměra sankce musí být uložena s přihlédnutím ke všem okolnostem spojených s trestným činem, a to i s přitěžujícími a polehčujícími okolnostmi.
- **Zásada personality sankce** – uložení sankce by mělo působit pouze na pachatele trestného činu. Vliv sankce na jeho okolí by měl být minimální.
- **Zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele** – je zakázáno ukládat sankce shodné věcné povahy u jednoho pachatele.
- **Zásada humanity sankcí** – ukládané sankce nesmějí být kruté a nepřiměřené ve vztahu ke konkrétnímu pachateli. [6]

1.5.1. Odnětí svobody

Primární účel, trestu odnětí svobody, je zamezit odsouzenému, po dobu výkonu trestu, páchat další trestnou činnost. Zároveň je zde i plněn výchovný cíl. Tento trest je možno udělit za každý trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku. Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let. Jsou zde i výjimky, jako zvýšení trestu, pachatel spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny a výjimečný trest. Výjimečný trest je zvláštním typem trestu odnětí svobody. Co se týče výměry trestu odnětí svobody, lze uložit nejdéle na dobu 20 let. Minimální hranice zákonem stanovena není, jelikož má každá skutková podstata určenou svou trestní sazbu. Jsou ale i případy, kdy může soud uložit sankci, která se nachází pod dolní hranicí stanovenou u konkrétní skutkové podstaty. Jedním z hlavních důvodů jsou nepřiměřenost trestu pro pachatele, ať z důvodu okolností případu nebo poměrům pachatele, a také v případě pachatele u kterého je možnost napravení i za použití nižšího trestu. Dále v případech, kdy je pachatel označen jako spolupracující obviněný, pachatel nedokonal trestný čin a provedl pouze přípravu nebo pokus, pachatel jednal v právním omylu.

1.5.2. Domácí vězení

Jeden z nejnovějších druhů trestů na našem území. Nabyl účinnosti 1.1.2010. Důvody pro ukládání domácího vězení jsou v první řadě ekonomické a zachování rodinných vazeb. Dále také předpoklad, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu. Domácí vězení je ve své povaze alternativním trestem odnětí svobody. Ukládá se maximálně na dva roky, a to pouze odsuzuje-li se pachatel z důvodu přečinu. Pachatel musí dát písemný slib, že se bude ve

stanovené době nacházet na určité adrese. Pachatel má povinnost zdržovat se po dobu trestu v určeném obydlí nebo jeho části, v soudem stanoveném časovém období.

1.5.3. Obecně prospěšné práce

Jsou udělovány za spáchané přečiny. Výměra je od 50 do 300 hodin. Trest spočívá v povinnosti v daném rozsahu provést práce k obecně prospěšným účelům. Jsou to údržba veřejných prostranství, úklid či údržba veřejných budov a komunikací, jakákoliv práce ve prospěch institucí zabývajících se vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zvířat, sportovní činností nebo požární ochranou. Tato práce musí být prováděna bezplatně a ve volném čase pachatele. Po dobu trestu je možno pachateli uložit přiměřená omezení nebo povinnosti s cílem vedení řádného života. Také je pachateli uloženo, aby nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu způsobenou svým přečinem.

1.5.4. Propadnutí majetku

Tento trest je nejprísnejší majetkovou sankcí vůbec. Je ho možno uložit pouze za nejzávažnější trestné činy a za splnění dalších podmínek. Propadnutí majetku lze pouze v případech ukládání výjimečného trestu, je-li pachatel odsouzen za zvlášť závažný zločin jímž se snažil získat majetkový prospěch, jedná-li se o trestný čin za nějž lze propadnutí majetku uložit.

1.5.5. Peněžitý trest

Peněžitý trest je ukládán pachateli, který pro sebe nebo pro někoho jiného úmyslným trestným činem získal anebo se snažil získat majetkový prospěch. Může být uložený jak samostatně, tak i jako trest vedlejší. Peněžitý trest je ukládán ve formě denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč. Denních sazeb je uloženo nejméně 20 a nejvíce 730. Z čehož vyplývá, že nejnižší možný peněžitý trest je 2 000 Kč a nejvyšší je 36 500 000 Kč. Počet sazeb se určuje dle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu. Výše sazby se určuje se zřetelem na osobní a majetkové poměry pachatele. Peněžitý trest nelze uložit, pokud je zřejmé, že by byl nedobytný.

1.5.6. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Hlavním účelem trestu je zneškodnit věc či majetkovou hodnotu, která by v budoucnu mohla sloužit k páčání trestné činnosti. Dále může být propadnuto věci nebo jiné majetkové hodnoty, která už byla užita k páčání trestné činnosti a kterou pachatel získal spáčáním trestné činnosti. Tato věc nebo majetková hodnota musí být ve vlastnictví pachatele.

1.5.7. Zákaz činnosti

Trest zákazu činnosti se ukládá jako zákaz výkonu určitého zaměstnání, povolání nebo funkce ke kterému je potřeba zvláštního povolení. Pachateli je zakázána činnost, která mu vytváří podmínky pro páčání trestné činnosti nebo díky které už trestný čin spáchal. Zákaz činnosti se ukládá nejméně na dobu 1 roku a nejdéle na 10 let.

1.5.8. Zákaz pobytu

Trest zákazu pobytu se ukládá pachateli, za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to, se zřetelem na dosavadní způsob života a místo spáchání činu, ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Trest zákazu pobytu se nesmí udělit na místo nebo obvod v němž má pachatel trvalý pobyt. Zákaz pobytu se ukládá nejméně na dobu 1 roku a nejdéle na 10 let.

1.5.9. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Účelem trestu je zabránění v páčání opakovaných výtržností na daných akcích. Odsouzený je povinen spolupracovat s probačním úředníkem. Docházet na programy sociálního výcviku a převýchovy a programy psychologického poradenství. V jistém případě je zde i možnost, dle pokynů probačního úředníka, dostavovat se v době konání zakázané akce k určenému útvaru Policie ČR. Dle charakteru páchaného trestného činu je možné uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let.

1.5.10. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti

Soud může uložit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a také trest ztráty vojenské hodnosti, je-li pachatel odsouzen za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dva roky.

1.5.11. Vyhoštění

Tento trest lze uložit pouze osobám, které nejsou občany ČR, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem. Dle povahy a závažnosti trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele, se trest vyhoštění ukládá na dobu nejméně jednoho roku a nejvíce 10 let, anebo na dobu neurčitou.

2. TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

Trestní právo procesní je odvětví práva, jehož úkolem je chránit zájmy společnosti a státu před trestnými činy. Pomocí trestního práva procesního je uskutečňováno trestní právo hmotné. Upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, a také jiných osob podílejících se na trestním řízení. Právní úprava trestního práva procesního je obsažena v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád). Trestní řád je jakýmsi právně platným a obecným předpisem, dle kterého se postupuje ve věcech soudnictví. Stanovuje pravomoci a působnosti orgánů činných v trestním řízení. Jsou jimi soud, státní zástupce a policejní orgán. Úkolem těchto orgánů je postupovat vždy tak, aby bylo dosaženo účelu trestního řízení. Trestní řízení je zákonem stanovený postup, jenž má za úkol zjistit, zda byl spáchán trestný čin, v případě jeho zjištění, zjistit pachatele tohoto trestného činu a následně mu uložit trest nebo ochranné opatření dle zákona. Dále účinně rozhodnutí vykonávat, popřípadě tento výkon řídit, upevňovat zákonnost, předcházet a zamezovat trestné činnosti. [13]

2.1. Zásady trestního řízení

Zásady trestního řízení jsou dané právními principy a idejemi, kterými je řízeno trestní řízení. Je to jakýsi základ, dle kterého je organizováno trestní řízení a činnost orgánů. Vymežím zde některé důležité zásady, které je potřeba znát. Nejprve je ale nutno si vymezit funkce, které zásady trestního řízení plní.

- **Funkce poznávací** – bez znalosti zásad trestního řízení nelze pochopit smysl a podstatu trestního řízení jako celku, a následných cílů, kterých má být dosaženo.
- **Funkce interpretační** – při jakýchkoliv sporných otázkách je zapotřebí vždy vycházet ze základních zásad trestního řízení. Výklad těchto zásad musí směřovat k naplnění cíle. Zásady lze chápat jako interpretační pravidla.
- **Funkce aplikační** – zásady slouží jako směrnice pro aplikaci práva v konkrétních sporných otázkách trestního řízení.
- **Funkce zákonodárná** – každý nový zákon nebo jeho novelizace musí vždy vycházet ze základních zásad trestního řízení. [5]

2.1.1. Stíhání jen ze zákonných důvodů

Žádná osoba nemůže být stíhána jako obviněná jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který zákon stanoví. Tato zásada se dá považovat za vůbec nejdůležitější zásadu trestního procesu a také jako základní pilíř demokratického právního státu. Zásada se nedotýká pouze stíhání samotného, ale také postupu orgánu činných v trestním řízení, které musí postupovat dle zákona a nikdy jinak. Z této zásady lze také pochopit, že i přes sebevěšší přesvědčení o vině obviněného, nelze o této vině zjišťovat důkazy tak, aby byl porušen zákon. V trestním řízení by nemělo být zasahováno do práv a právem chráněných zájmů osoby proti které je řízení vedeno, ale ani do práv osob zúčastněných na trestním řízení. Zúčastněné osoby mohou být například svědek nebo poškozený.

2.1.2. Presumpce nevinny

Dokud není pravomocným rozsudkem soudu vina vyslovena, nelze na žádnou osobu, proti níž je vedeno trestní řízení, hledět jako by byla vina. Jednoduše řečeno, obviněný není povinen dokazovat svoji nevinu, ale soud je povinen dokazovat vinu obviněného. Je to jakási ústavní ochrana osob, která je chráněna až do doby prokázání viny. Díky této zásadě je dosaženo práva na spravedlivý proces. Samotná presumpce nevinny se dá považovat za základní lidské právo. S obviněným je vždy jednáno jako s kýmkoliv jiným, neměl by existovat jakýkoliv předsudek o vině, a to z důvodu možného snižování postavení obviněného oproti ostatním občanům. Základem presumpce nevinny je ochránění dobré pověsti a cti obviněného. Nemůže být přece každý, proti němuž je vedeno trestní řízení brán jako vinný. Trestní řízení by potom ztrácelo svůj účel a mohlo by být rozhodováno pouhým ukázáním prstem. Nikdy by nemělo dojít k situaci, aby nebylo o vině pachatele zákonně a nepochybně rozhodnuto.

2.1.3. Zásada oficiality

Orgány činné v trestním řízení postupují v trestním řízení z úřední povinnosti. Jinak pouze v případech, které stanoví zákon. Tato zásada neprosazuje pouze individuální zájmy státu, ale v hlavní míře zájem celé společnosti, která svým způsobem pověřuje stát v trestním řízení. Veřejný zájem by měl být vždy nadřazen zájmu jakéhokoliv jedince. Dalším bodem této zásady je rovnost lidí před zákonem. Je chráněn každý před každým. Nikdo nemá jakoukoliv výhodu před soudem.

2.1.4. Zásada legality

Státní zástupce je vždy povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nestanoví jinak. Státní zástupce musí dbát na dodržování zákonných norem tak, aby každý pachatel trestného činu byl stíhán řádně, včas a spravedlivě. Tato zásada plní funkci jak odhalování trestných činů, tak zahájení trestního stíhání a také funkci předání věci k rozhodnutí o vině oprávněnému orgánu. Existují ale i výjimky kdy státní zástupce začít stíhat nesmí. Jsou to:

- Osoba je vyňatá z pravomoci orgánů činných v trestním řízení.
- Trestní stíhání je dle zákona nepřijatelné.
- Poškozený neudělil souhlas k trestnímu stíhání.
- Existence mezinárodních smluv, které konkrétní případy zakazují stíhat.

Dále jsou případy, kdy je trestní stíhání na uvážení státního zástupce. To znamená, že sice stíhat osobu může, ale nemusí. Jsou to:

- Případy, kdy je trestní stíhání neúčelné. Například, kdy už o vině rozhodl jiný orgán.
- Dočasné odložení trestního stíhání. Týká se především organizovaného nebo drogového zločinu. Jde hlavně o to, že trestní stíhání jednoho trestného činu, by zamezilo trestní stíhání dalších trestných činů.

2.1.5. Zásada rychlosti řízení

Každý orgán činný v trestním řízení musí projednávat trestní věci co nejrychleji. Rychlost by přitom měla být přiměřená závažnosti trestného činu. Zároveň musí být rozhodnuto spravedlivě.

2.1.6. Zásada materiální pravdy

Každý postup orgánů činných v trestním řízení musí být v souladu s jejich právy uvedenými v zákoně tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o kterém nebudou pochybnosti, a to v míře potřebné pro rozhodnutí.

2.1.7. Zásada veřejnosti

Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se mohla veřejnost projednávání účastnit a sledovat ho. Veřejnost může být vyloučena pouze v případech stanovených zákonem. Význam této zásady spatřuji hlavně v kontrole společnosti nad soudem. Kdy každý občan má právo sledovat soud při jeho rozhodování, a případné rozpory se zákonem může hlásit. Výkon soudu není tajný a každý občan ví, jak soud rozhodl. Veřejnost soudu udržuje důvěru společnosti pro soudnictví a spravedlivé procesy. Dále je to záruka pro obžalovaného, protože je chráněn před zaujatostí soudu a jeho svévolným rozhodováním. V neposlední řadě plní zásada veřejnosti funkci výchovnou, kdy působí na veřejnost svými rozhodnutími a ukazuje, že je každý trestný čin po zásluze potrestán.

2.1.8. Zásada zajištění práva na obhajobu

Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, musí být vždy poučen o právu umožňující mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si může sám zvolit svého obhájce. Cílem této zásady je zajistit každému plnou právní ochranu jeho zákonných zájmů, která může pachatele zbavit viny anebo jeho vinu zmírnit. Samozřejmostí je i možnost hájit se sám a pomocí svých prostředků, tak jak uzná obviněný za vhodné.

2.2. Soudy

Soudy jsou nejdůležitější složkou soudnictví. Soudy jsou zřízeny k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud může rozhodnout o vině a trestu za trestné činy. Soudy řeší právní konflikty mezi subjekty práva, sankcionují nejzávažnější případy porušení práva a dále jiné věci spojené s jejich činností. Soudy jsou nezávislé. Jejich výkon zajišťuje soustava soudů, tím způsobem, který je každému soudu přidělen. Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy. Soudnictví v trestních věcech vykonávají kromě Nejvyššího správního soudu všechny. Na území hlavního města Prahy jsou místo soudů okresních soudy obvodní a místo soudů krajských se zde nachází městský soud. Na území města Brna je okresní soud nahrazen Městským soudem v Brně. Soudy rozhodují hlavně o věcech, ke kterým nemají ostatní orgány činné v trestním řízení pravomoc. Jsou to například rozhodování o uložení ochranných opatření, o přípustnosti vydání obviněného do ciziny nebo o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody. Soud dále rozhoduje v otázkách vazby, domovních prohlídek, zadržení a otevření zásilky, odposlechu či prohlídek těla. [2]

2.2.1. Subjekty trestního řízení

Subjekty trestního řízení jsou činitelé, kteří mají vliv na průběh řízení a jsou jim zákonem k tomuto vlivu dána určitá procesní práva či uloženy procesní povinnosti. Stav, kdy je subjekt nositelem určitých práv a povinností, se říká právní subjektivita. Subjekty trestního řízení jsou dle trestní řádu:

- Orgány činné v trestním řízení. Tím rozumíme soud, státní zástupce, vyšetřovatele a policejní orgán
- Obviněný, obhájce obviněného, poškozený, zúčastněná osoba, společenský zástupce, osoby se samostatnými obhajovacími právy.
- Dalšími subjekty mohou být svědkové, znalci a tlumočníci.

Každý subjekt má v trestním řízení svoji roli, která odpovídá jeho funkci. Zvláštní roli disponuje státní zástupce. Má na starosti řídit a konat dozor v přípravném řízení a v trestním řízení je před soudem jako orgán obžaloby. Role všech subjektů se může měnit a mění se v průběhu řízení, a to vzhledem ke stádiím procesu. Co se týče procesní způsobilosti obviněného a jeho zástupce, není nijak omezena. Obviněný může rozhodovat a jednat svým jménem. Obhájce v procesu nevystupuje vlastním jménem, a to ani v případech řízení proti uprchlé osobě nebo v případě kdy je obviněný zbaven způsobilosti. [3]

2.3. Příslušnost soudů

Příslušnost, jakožto vymezení okruhu působnosti soudů různých druhů, ale též okruhu působností mezi soudy stejného stupně. Jde o to, že je vždy potřeba zjistit, který soud nebo jiný orgán veřejné moci, bude konkrétní věc projednávat a rozhodovat. Určení příslušnosti má velký význam. Soud má být vždy co nejbližší důkazním prostředkům a má za úkol rozhodovat ve věci co nejrychleji. Trestní řád myslí na případy, kdy jsou návrhy podány k nepřislušnému soudu. V takovém případě může soud rozhodnout o předložení věci k rozhodnutí soudu, který je ve věci příslušný a může zákonně rozhodnout. [3]

2.3.1. Věcná a funkční příslušnost

Okresní soudy, v Praze obvodní soudy a v Brně městský soud v Brně, rozhodují, mají tedy příslušnost konat, především v prvním stupni trestního řízení. Jedná se skoro o všechny trestné činy. Jednoduše řečeno se jedná o trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice nedosahuje pěti let. Okresní soud se také podílí na řízeních o opravných prostředcích, kde může rozhodovat o návrhu na povolení obnovy řízení ve věcech,

v kterých rozhodoval i v prvním stupni v původním řízení. Dále okresní soud rozhoduje o stížnostech proti rozhodnutí státního zástupce, ve věcech autoremedury týkajících se stížností proti vlastním usnesením.

Krajské soudy, v Praze Městský soud v Praze, rozhodují, mají tedy příslušnost konat, ve věcech týkajících se trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jejichž dolní hranice činí nejméně pět let nebo za ně lze uložit výjimečný trest. Dále, pokud se jedná o trestné činy, u kterých příslušnost krajských soudů stanovuje zákon, anebo o trestný čin opilství. Krajské soudy však především rozhodují v řízeních o opravných prostředcích proti rozhodnutí okresního soudu.

Vrchní soudy, v Praze a Olomouci, rozhodují, mají tedy příslušnost konat, především v řízeních o řádných opravných prostředcích. Jedná se o odvolání a stížnosti proti rozhodnutím krajských soudů učiněných v prvním stupni. Vrchní soud nerozhoduje v prvním stupni trestního řízení.

Nejvyšší soud, který sídlí v Brně, je nejvyšším soudním orgánem v ČR. Má za úkol sledovat pravomocná rozhodnutí vrchních soudů a zajišťovat zákonnost jejich rozhodování. Nejvyšší soud také zaujímá stanoviska k výkladu právních předpisů. [2]

2.3.2. Místní příslušnost

Místní příslušnost se u okresního i krajského soudu určuje stejně. Jsou k tomu vytvořena tři hlediska.

- **Místo, kde byl trestný čin spáchán** – toto hledisko je prvotní a má přednost před ostatními. Důvod je takový, že na místě, kde byl čin spáchán lze nejspíše a nejrychleji zjistit všechny okolnosti trestného činu.
- **Místo, kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje** – toto hledisko přichází v úvahu v případě, že nelze určit místo, kde byl trestný čin spáchán. K tomuto hledisku se přistupuje i v případech, kdy byl trestný čin spáchán v cizině. Výhodou toho hlediska je možnost soudu, snadno zjišťovat charakter obviněného, jeho poměry, a také prostředí ve kterém žije a pracuje.
- **Místo, kde trestný čin vyšel najevo** – poslední hledisko přichází v úvahu pouze tehdy, kdy nelze určit příslušnost podle místa kde byl trestný čin spáchán a místa kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Většinou jde o případy, kdy se tato místa nacházejí v cizině nebo nelze zjistit kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje. [3]

2.4. Vývoj pachatele

V případě páchaní trestných činů je pachatel označován v různých fázích vyšetřování případu různě. Jedná se o jednoduchá rozlišení, která jsou nezbytná znát pro pochopení stavu pachatele. Tyto rozlišení vychází ze zásady presumpce nevinny, protože není možno pachatele označovat tak, aby o něm bylo smýšleno jako o vinném.

- **Podezřelý** – je osoba, o níž se orgány činné v trestním řízení domnívají, na základě kriminalisticky doložených faktů, že je možnost, že spáchala trestný čin. Základní podmínkou je ještě nezahájené trestní řízení. Ve chvíli, kdy bylo zahájeno proti osobě trestní řízení, hovoříme o ní jako o obviněném.
- **Obviněný** – jak už jsem řekl, je osoba, proti níž bylo zahájeno trestní řízení. Obviněnému jsou dána práva jako vyjadřovat se ke všem skutečnostem, uvádět důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky, zvolit si obhájce, radit se s obhájcem, být vyslýchán za účasti obhájce a také na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu.
- **Obžalovaný** – je obviněný po nařízení hlavního líčení. Jeho práva jsou stejná, jako v případě osoby obviněné.
- **Odsouzený** – je osoba, proti níž byl vydán odsuzující rozsudek nebo trestní příkaz, který již nabyl právní moci.

3. VÝJIMEČNÝ TREST

Výjimečným trestem se dnes rozumí trest odnětí svobody a je brán jako nejpřísnější trest. Do roku 1990 byl na našem území nejpřísnějším trestem trest smrti. Ten však byl zrušen z důvodu jeho nehumánnosti. Listina základních práv a svobod garantuje právo na životy a také zdůrazňuje, že nikdo nesmí být zbaven života a zároveň se trest smrti nepřipouští. Dále nikdo nesmí být podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Výjimečným trestem je proto, že doba, po kterou bude pachatel uvězněn, je mimořádně dlouhá. Doba je delší, než je obecně přípustná horní hranice trestu odnětí svobody. Trest je udělován zřídka. Trestní zákoník definuje výjimečný trest jako trest odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let a také trest odnětí svobody na doživotí. Tento trest může být uložen pouze za spáchání zvlášť závažného zločinu, u kterého trestní zákon dovoluje tento trest uložit. Uložen bude pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocida (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. Další podmínky, které musí být splněny pro uložení výjimečného trestu a musí být splněny zároveň se spácháním zvlášť závažného zločinu jsou:

- **Pro uložení doživotního trestu** – zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení a pohnutce, a také k zvlášť těžko napravitelnému následku. Dále, že uložení tohoto trestu vyžaduje ochrana společnosti a není naděje, že by bylo možné pachatele napravit uložením trestu odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let.
- **Pro uložení trestu odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let** – musí být závažnost zločinu velmi vysoká a možnost nápravy je také dost obtížná. [9]

I přes ukládání takto vysokých trestů, respektive doživotních, je možnost, že bude odsouzený propuštěn na svobodu dříve. Jedná se o tak zvané podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jde o to, že každý odsouzený, kterému je vyměřen trest odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let, může být podmíněně propuštěn, pokud o toto propuštění požádá. Jsou k tomu nutné, ale dvě podmínky. Tou první je výkon minimálně dvou třetin uloženého

trestu. Druhá podmínka je, že nehrozí od pachatele opakované páchaní trestné činnosti, a to s ohledem na okolnosti činu za který byl odsouzen. Co se týče odsouzeného k trestu odnětí svobody na doživotí, je to obdobné. I přes to, že by pachatel měl být zbaven osobní svobody dokonce života, tak je možnost že bude propuštěn. Znovu jsou zde dvě podmínky. První podmínkou je výkon minimálně dvaceti let uloženého trestu, což je zároveň stejná doba výkonu trestu, jako při uložení třiceti let trestu odnětí svobody. Druhá podmínka musí opět splňovat to, že výkon trestu pachatele napravil, a tudíž nehrozí opakované páchaní trestné činnosti. Poslední možností, jak je možné podmíněné propuštění odsouzeného, je udělení milosti od prezidenta republiky. Pro příklad mohu uvést srovnání se sousední zemí, Rakouskem. V Rakousku je nejdelším možným trestem odnětí svobody dvacet let. Trest doživotí se zde ukládá podobně jako u nás za zvlášť závažné zločiny. Rozdílem však je, že doživotní trest může být uložen pouze osobám starším 21 let, a také, že podmíněné propuštění je možné po vykonání trestu v minimální délce patnácti let.

3.1. Počty uložených výjimečných trestů

Výjimečný trest je udělován zřídka kdy. Počty uvězněných se meziročně mění pouze minimálně. Zajímavým faktem je, že počet uložených výjimečných trestů nedosahuje ani 1 % z celkových uložených trestů odnětí svobody.

Délka trestu	Muži	Ženy	Celkem	%
Do 3 měsíců	212	24	236	1,12
3–6 měsíců	1197	152	1349	6,43
6–9 měsíců	1513	180	1693	8,07
9–12 měsíců	3071	304	3375	16,09
1–2 roky	4089	293	4382	20,89
2–3 roky	3000	198	3198	15,24
3–5 let	2519	170	2761	13,16
5–7 let	1316	75	1391	6,63
7–10 let	1183	60	1243	5,92
10–15 let	776	56	832	3,97
15–20 let	270	22	292	1,39
Nad 20 let	101	6	107	0,51
Doživotí	46	3	49	0,23
Detence	67	6	73	0,35
Celkem	19432	1549	20981	100,00

Tabulka 1: Počet odsouzených podle délky trestu k 31.3.2017

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat dostupných z [8]

Z tabulky je vidět jasný počet odsouzených k výjimečnému trestu. Je zde vidět velký nepoměr odsouzených mužů a žen. Z celkového počtu 156 odsouzených je pouhých 9 žen. Pokud zapátráme do minulosti, zjistíme, že za posledních pět let se počet uložených výjimečných trestů měnil minimálně. Pokud se zaměříme pouze na trest nejvyšší, a to doživotí, tak zjistíme že v roce 2012 bylo ve věznicích 44 odsouzených, z čehož byli tři ženy. Za roky 2013 a 2014 přibyli dva odsouzení muži v každém roce. V roce 2015 žádný trest doživotí uložený nebyl. Zdůraznit lze leda to, že v roce 2015 přibylo neobvykle odsouzených trestem odnětí svobody nad dvacet let. V roce 2016 byl odsouzen pouze jeden muž k doživotnímu trestu.

3.2. Sociální analýza výjimečného trestu

Výjimečný trest odnětí svobody, jakožto omezení volného pohybu ve společnosti a izolace odsouzeného od ní, znamená pro pachatele ohromnou změnu pro jeho běžný život. Je to také velký problém pro jeho zpětné zařazení do společnosti po uplynutí trestu a jeho fungování v ní. Odsouzený je na dlouho dobu odtržen od okolního světa a je včleněn do samostatného fungování speciálního režimu, který funguje ve věznicích. [9] Pachatel zde ztrácí chuť do života, a to nejen z důvodu stereotypního života, který zde panuje, ale také z důvodu jeho nemožnosti komunikovat a žít život ve společnosti ve které se dříve nacházel. Lidé ve výkonu výjimečného trestu jsou vyčleněni z postupné modernizace světa a následná socializace může bez pomoci přípravy na život po propuštění skončit fiaskem. Hlavními aspekty páchaní trestné činnosti lze rozumět jak dědičné faktory, tak následné faktory vnějšího prostředí. Tyto faktory způsobují ovlivnění vývoje potencionálního pachatele. Vliv prostředí jsou především různé sociální a kulturní vlivy společnosti, které na člověka působí. Může to být různé etnikum či sociální vrstva. Největší vliv na člověka má rodina. Ovlivňuje jedince od narození a má velký potenciál působit na budoucí vývoj člověka. Dalšími vlivy mohou být škola, přátelé a různé sociální skupiny. [7]

3.2.1. Negativa výkonu výjimečného trestu

Dlouhodobě vězněný pachatel přichází do styku pouze a jen s ostatními vězni, a to má určitý negativní vliv, který ho do budoucna ovlivní. Uvězněný ztrácí kontakt se společností a dochází ke ztrátě životních cílů a hodnot. Dochází k ukončení pozitivních sociálních vazeb s prostředím, ve kterém se pohyboval, přerušování pracovních aktivit a pracovních vztahů, odloučení od normálního života a oproštění se od každodenních problémů, které budou odsouzeného po výkonu trestu čekat. I přes velkou snahu věznic o to, aby bylo toto znovu zařazení co nejjednodušší a nejefektivnější, různé studie ukazují, že vězni po propuštění bývají v mnoha případech introvertní a nepřátelští. [1] Vlivem vězeňského prostředí dochází u odsouzených často k různým nemocím. Jedná se o deprese, nemožnost chápat realitu, ztráta pudu sebezáchovy či apatie. Původ těchto nemocí může být způsobeno samotným výkonem trestu. Dny se opakují. Prakticky se dá říct, že je každý den stejný. Vězeň se probudí a po ranní hygieně ho čeká snídaně. V případě, že se vězeň snaží napravit, chápe svou chybu a je přikloněn své nápravě, je mu umožněno navštěvovat zaměstnání, respektive pracovat pod vězeňským dohledem. Po návratu z této práce ho čeká jeho vlastní zájmová činnost, která je ale velmi odlišná a omezená pro odsouzené k výjimečnému trestu. Pachatelé jsou pod neustálým dohledem a jejich práva jsou

minimalizována. Tudíž připadá v úvahu sledování televize či návštěva posilovny. Den je zakončen večeří a večerkou. Většina odsouzených nevydrží tlak stereotypu vězeňského života, a proto trpí nemocemi. Jsou to často psychicky slabí jedinci, a lidé nevyrovnaní se svým životním posláním. Nedokáží se adaptovat na život ve věznici a často nemají ani snahu. I přesto, že by měl trest odnětí svobody fungovat jako nápravný prostředek k polepšení pachatele, spatřuji velký problém v kolektivu, ve kterém se pohybuje. Jde o lidi, kteří páchali tu nejzávažnější trestnou činnost. Pachatel, který nebude dost silný a psychicky vyrovnaný, nemůže nikdy obnovit své správné sociální chování. Říká se, že co člověk před nástupem do vězení neuměl, po ukončení trestu umět bude. Nejedná se v tomto případě o kladné věci, ale hlavně o ty záporné. Pachatel se pohybuje ve společnosti těch největších zločinců, a pokud on sám nebude chtít odčinit svůj čin, nikdo ho ve vězení nedonutí a jeho zpětná socializace nemůže nikdy proběhnou. Většina psychicky slabých vězňů přijme život ve vězení za svůj vlastní a nepřipouští si, že by se ještě někdy měli vyskytovat ve společnosti mimo věznici. Někteří dokonce ani nechtějí být propuštěni, jelikož se bojí odplaty společnosti za jejich činy. Jedna ze zajímavostí, kterou lze přičíst k negativům, je i fyzická připravenost jedince na propuštění. Jde o to, že většina vězňů, kteří po dvaceti nebo třiceti letech vyšla z vězení, si stěžují na bolesti kloubů či svalů a na problémy s dýcháním. Důvod je jednoduchý. Věznice a jejich prostory jsou stavěny na rovných plochách s malým obsahem. Vězeň se za svůj pobyt ve vězení, kromě chůze do schodů, nesetká s větším fyzickým zatížením. Celé dny chodí po rovině na relativně malém prostoru. Poté co se dostane na svobodu, zjistí, že je pro něj problémem jakýkoliv kopec či delší vzdálenost. Velkým problémem, který jsem již zmiňoval, je modernizace okolního světa, na který není odsouzený připravován. Problémem není ani tak vědět, že se za dobu dvaceti a více let hodně změnilo, ale pochopit, jak se tyto změny promítly do fungování společnosti a následně ovládnout manipulaci s těmito změnami. Přeci jen hodně vězňů odpykávající si dlouhodobé tresty žilo v jiné době. Mohu zde uvést pár příkladů. Jedním z velkých problémů pro propuštěné vězně je pochopit fungování obchodů a supermarketů. V dobách kdy byl uvězněn existoval pultový prodej a nabídka produktů byla menší než malá. Takovýto člověk si při návštěvě supermarketu těžko uvědomuje to, jak se zde chovat a co může dělat. Mnoho propuštěných jedinců se obávají brát něco z regálů, protože si jednoduše myslí, že by se jednalo o krádež. Vězni jsou zvyklí v mnoha případech o vše žádat. Pokud chtějí boty, ošacení, novou matraci či obyčejný toaletní papír. Ve věznici si nemohou jen tak něco vzít a užívat to bez řádného povolení. A proto jsou v následném životě zmateni z toho, že mohou jednoduše přijít do obchodu s obuví a po zaplacení si odnést jakékoliv boty které se jim líbí.

Dalším problémem je dopravní infrastruktura. Pokrok v této oblasti šel za poslední roky velmi dopředu a kolikrát ani jedinec fungující ve zdravé společnosti plně nechápe fungování různých věcí. Kdo odsouzenému před propuštěním vysvětlí, že při příjezdu vozidla městské hromadné dopravy musí před nástupem stisknout tlačítko pro otevření dveří. Odsouzený bude stát a čekat až dveře otevře řidič, tak jak mu bylo zvykem. S tímto je spojené i fungování metra v Praze a jiných moderních prostředků. Propuštění jedinci se kolikrát nestačí adaptovat ani na dopravu samotnou. Jako jsou dopravní zácpy, složité dopravní značení či pravidla silničního provozu. Často odmítají automobily řídit a trvá jim dlouhý čas, než vše pochopí. Jedním z dalších problémů jsou finanční problémy a hledání nové práce. Člověk má po odpykání tak dlouhého trestu často problém s hledáním práce. Málo kdo bude chtít zaměstnat ve svém byznysu někoho, kdo byl trestán za zvlášť závažný zločin. Je to jakási nálepka odsouzeného, kterou bude nejspíše nosit až do konce života. Takovýto člověk musí často využívat různých sociálních programů a pracovat na pozicích, které ho nemusí naplňovat a ani finančně zajistit. Je to jeden z velkých problémů, přes které se jedinec musí dostat. Často se totiž stává, že člověk tuto situaci nezvládne a sklouzne zpět k tomu co je mu známe, a to je trestná činnost. Jednoduchý způsob obživy, kterým se jedinec stává recidivistou, a nakonec skončí tam, kde strávil velkou část svého života, ve vězení. Největším problémem, který jsem si nechal na závěr, je odloučení od rodiny či partnera. V případech odsouzených, kteří trest nezvládají dobře, je aspoň omezený kontakt s rodinou ve vězení něco, co je drží při životě. V mnoha případech, a není se čemu divit, rodina tyto jedince zavrhá a brání se jakémukoliv kontaktu, a to jak při výkonu trestu, tak i po propuštění odsouzeného. Odloučení od partnera způsobuje ztrátu heterosexuálních vztahů a bohužel často po propuštění tyto vztahy jedinec ani nevyhledává. Pachatelé často za dobu výkonu svého trestu změni orientaci. Může za to pohlavní pud. Pachatel potřebuje sexuální kontakt, a jelikož se nachází ve vězení pouze s osobami stejného pohlaví, tento pud po čase zvítězí. Stává se z něho člověk s homosexuální orientací, který si na tento stav zvyká a následně po výkonu trestu necítí potřebu vyhledávat osoby opačného pohlaví. Odsouzený, který má partnera či dokonce potomka, má často velké psychické problémy, které jsou spojené s výčitkami, kdy on je ve vězení a jeho protějšek na svobodě. Nastává zde velmi omezený kontakt těchto blízkých osob, popřípadě dítěte. Dochází často k žárlivosti, ze stran odsouzeného a většinou tyto vztahy nemají dlouhé trvání. Jedinec, který bude brzy propuštěn, musí být připraven na následnou socializaci do společnosti. Musí zvládat své emoce a chování. Základy socializace by měli pramenit

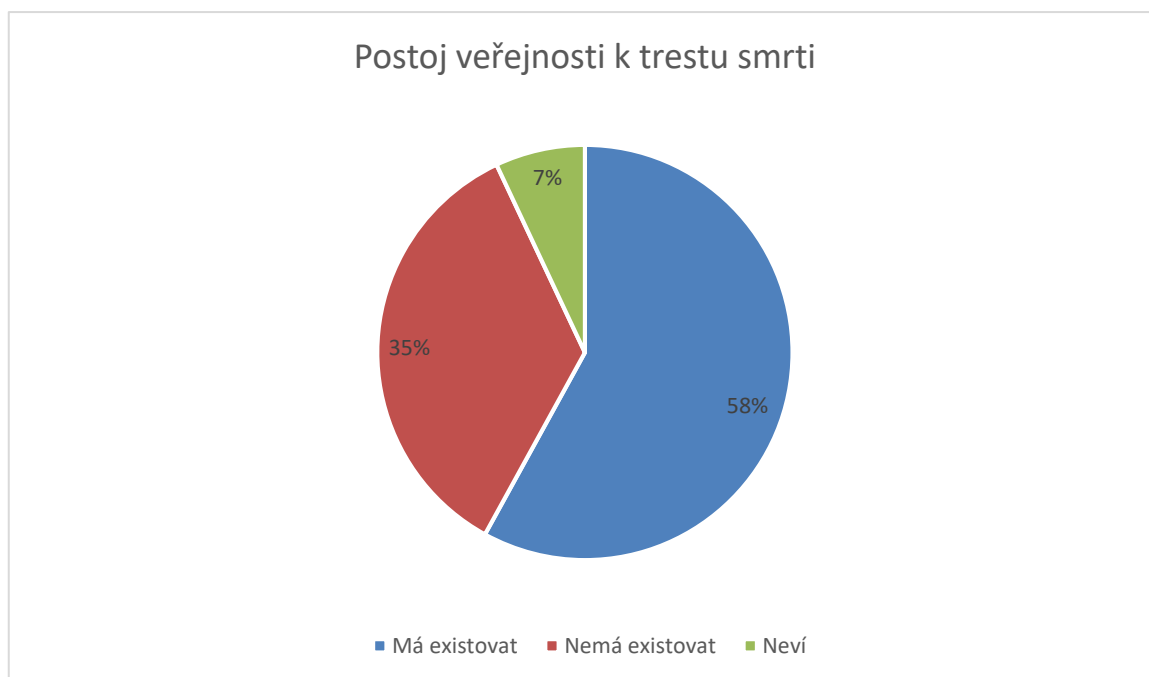
v rodině, partnerovi a přátelích. V případě pomoci od těchto subjektů je možno tento těžký krok zvládnout a začlenit jedince zpět do společnosti.

3.2.2. Pozitiva výkonu výjimečného trestu

Pozitivum v právní úpravě výjimečného trestu v ČR shledávám hlavně v jejím respektování práva na život. Trest smrti byl po roce 1990 nahrazen trestem doživotním. Tento trest je humánnějším už jen z důvodu šance pro pachatele, který se díky němu může stát lepším člověkem a díky své snaze se napravit a získat zpět svobodu jako napravený člen společnosti.

Tím, že je pachatel uvězněn, je ve společnosti nastaven pocit bezpečí, který je dán potrestáním každého pachatele páchající zvlášť závažné zločiny. Zároveň je tím i společnost chráněna před dalším protiprávním jednáním. Pachatel, který je uvězněn, je izolován od společnosti, neovlivňuje ji svými špatnými mravy a plní i účel odstrašujícího příkladu. Odstrašujícím příkladem myslím plnění preventivní funkce, kdy společnost nepáchá trestnou činnost, jelikož vidí, že je pachatel zásluže potrestán. Jedním z pozitiv je i možnost odčinění svého skutku. Jedná se například o uhrazení způsobené škody tím, že bude ve vězení pracovat a vydělávat si na případné splacení dluhu společnosti. Občas mi ale tato teorie přijde velmi utopistická, jelikož pachatele, který necítí ani trochu vinu, není možné donutit k tomu, aby ze svého výdělků ve vězení odváděl část na úhradu škod. Takový pachatel ani nikdy ze své vlastní iniciativy vydělávat peníze kvůli náhradě škod nebude. Hlavní pozitivum je spatřováno v nápravě vězně. Pachatel si po dobu trestu může uvědomovat páchaní svých činů a může dojít k jeho nápravě. Pochopí špatné jednání a změní své chování a celkově i svůj život. Náprava odsouzeného je velmi těžko splnitelný cíl, pokud sám nechce. V případě, že chtít bude, je možnost s takovým člověkem ve vězení pracovat, změnit ho a dodat mu odhodlání k lepšímu životu po odpykání trestu.

3.2.3. Pohled veřejnosti na trest smrti

Graf 1: Postoj veřejnosti k trestu smrti

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat dostupných z [17]

Na základě veřejného mínění můžeme zjistit, že více jak polovina obyvatelstva je pro znovuzavedení trestu smrti. I přes to, že 58 % je vysoké číslo, je potřeba zmínit, že toto veřejné mínění má klesající tendenci. Při prvním šetření v roce 1992 bylo naměřeno 76 %, což je mnohem větší číslo. Byl to nejspíše zvyk obyvatelstva na to, že byl tento trest do této doby platný. Od té doby až do roku 2001 tato hodnota klesala, a dokonce lehce se dostala i pod nynějších 58 %. Na podzim roku 2001 obletěla média zpráva o teroristických útocích v USA, a to mělo za následek, že veřejné mínění občanů ČR vzrostlo během dvou let až na hodnotu 66 % pro trest smrti. [17] Od té doby už tento názor znovu opadá a začíná se čím dál víc prosazovat teorie nehumánnosti trestu smrti. Kdy společnost pocítuje jistý pocit viny, při popravě ať už vinného člověka, za usmrcení živé bytosti.

3.3. Ekonomická analýza výjimečného trestu

I přes to, že pachatel je uvězněn z důvodu páchaní trestné činnosti, a tudíž je vinen, hradí jeho pobyt ve vězení především stát. Jsou to výdaje, které pokrývají základní lidské potřeby jako jsou jídlo, ošacení, hygienické pomůcky a jiné. Bohužel okolo vězně je i spousta dalších výdajů, které si on sám neplatí. Mohou to být léky a zdravotní pomůcky, voda, teplo, plyn ale i platy vězeňské služby.

3.3.1. Zaměstnání vězňů

Většina vězňů bývá zaměstnána, čímž si mohou přivydělávat, ať už pro svoji potřebu anebo k možnosti splácení uloženého majetkového trestu. Vězni pracují jako pomocná síla spojená s provozem věznice, na vlastní výrobě, jako třeba výroba hraček, a dále mají věznice smlouvy s jinými subjekty u kterých vězni mohou pracovat. Jinými subjekty jsou nejčastěji soukromé právnické osoby, které přizpůsobily svůj provoz tak, aby zde mohli vězni pracovat. Vězni zde pracují pod dozorem vězeňské služby. Aby mohl odsouzený pracovat musí být zdravotně způsobilý. Odměňování je rozděleno podle druhu vykonané práce.

- První skupina obsahuje práce, pro které není nutná kvalifikace, ani jiná odborná znalost. Jsou to jednoduché práce jako uklízení, umývání nádobí, balení krabic, třídění, ale také to mohou být práce vězeňského zahradníka. Odměna za tuto skupinu prací dosahuje minimální částky 4 500 Kč.
- Druhou skupinou jsou práce pro jejichž výkon je nutné odborné vyučení, odborná kvalifikace a potřebné znalosti. Odměna za tuto skupinu prací dosahuje minimální částky 6 750 Kč.
- Třetí skupinou jsou zvláště náročné práce, které pro svůj výkon vyžadují minimálně střední odborné vzdělání a někdy také úplné střední vzdělání a vyšší. Odměna za tuto skupinu prací dosahuje minimální částky 9 000 Kč.

Pracující vězeň může vydělané peníze použít na nákup potravin a osobních věcí jedenkrát týdně v prodejně věznice. Dále může nakoupit věci pro zájmovou a vzdělávací činnost. Ředitel věznice může určit vězni nakoupení potřebných léků a zdravotních pomůcek, tak aby bylo upřednostněno potřebné před chťeným. Zároveň může ředitel věznice určit vězni nejvyšší možnou částku, za kterou může vězeň nakoupit.

3.3.2. Náklady na vězně

I přes to, že někteří vězni pracují, není provoz věznic zadarmo, a především náklady na vězně jsou značné. V roce 2015, zatím poslední zjistitelný statistický údaj, byli průměrně denní náklady na vězně 973 Kč. To znamená v průměru 29 595 Kč za měsíc. Tato částka je pravidelný náklad na vězně i přesto, že si sám přivydělává. Myslím si, že je tato částka velmi vysoká, a to sem není započítána vězeňská služba, která je nezbytnou součástí věznic a dohlíží na výkon trestu. Po započítání vězeňské služby, respektive všech možných nákladů, se dostávám k průměrným denním nákladům na vězně ve výši 1163 Kč. [12] Když se zamyslím na tím, že je tato částka průměrná, to znamená, že v ní jsou započítáni všichni vězni v ČR,

napadá mě jedině, 35 375 Kč měsíčně za jednoho vězně je vysoká částka. Na odsouzené k výjimečnému trestu odnětí svobody tato částka nebude platit. V tomto případě bude částka rozhodně vyšší, už jen z důvodu jejich umístění ve věznicích se zvýšenou ostrahou. Pokud bych měl samostatně rozebrat, kolik stojí takový pobyt vězně odpýkávající si výjimečný trest, dostanu se do opravdu vysokých částek.

- Odsouzený k trestu odnětí svobody ve výši dvacet let bude stát přibližně 8,5 milionu Kč. Toto ani nemusí být konečná částka, a i přes to je alarmující. Člověk, který spáchal zvláště závažný zločin, a tím velmi ublížil společnosti, rozbořil vztahy v ní, popřípadě narušil pocit bezpečí, je nakonec ještě zaplacen touto společností. Jsou zde dva úhly pohledu. Buď je společnost ráda, že je odsouzený zbaven osobní svobody, a nevádí jí platit na to, aby byla chráněna před pácháním trestné činnosti, anebo se společnosti nelíbí tato ekonomická stránka, a proto volá po trestu smrti. Jak už jsem zmínil, i přes to že klesá názor veřejnosti na existenci trestu smrti, pořád si ho přeje více jak polovina lidí ve společnosti. Jeden z důvodů je i právě ekonomická stránka, kdy společnost platí za uvěznění velmi nebezpečného jedince.
- Odsouzený k trestu odnětí svobody ve výši třicet let bude stát přibližně 12,8 milionu Kč. Schválně zde zdůrazňuji i horní hranici výjimečného trestu odnětí svobody. Je to částka, kterou bude stát vězeň, který ani po odpykání dvaceti let, což jsou dvě třetiny trestu nutné pro požádání o podmíněčné propuštění, nedojde nápravě. Tudiž společnost bude platit na člověka, který si ani po dvaceti letech není schopen uspořádat své chování a své životní postoje.
- Je velkou otázkou, jak velké náklady budou na odsouzeného k trestu odnětí svobody na doživotí. Pokud bych měl být lehce utopistický, je možno počítat s částkou 8,5 milionu Kč. Ale to je v těch nejlepších podmínkách. Doživotní trest není ukládán proto, aby byl každý takto trestaný podmíněčně propuštěn po dvaceti letech. Z toho vyplývá, že je nutné počítat s přibližnou částkou, která bude úzce spjatá s věkem odsouzeného.

Pokud srovnám náklady na vězně s dobou před pěti lety, zjistím, že v roce 2012 byli celkové průměrné denní náklady na jednoho vězně nižší, a to v hodnotě 916 Kč. Rozdíl je zde přibližně 250 Kč denně. To je přibližně 7 605 Kč měsíčně. [11] Je zde tedy vidět nárůst

nákladů na vězně, který roste a růst bude každým rokem. Když si vezmu, že už dnes vynakládáme měsíčně na vězně více, než je průměrná měsíční mzda slušného a netrestaného občana, nevím, jak reagovat. Na druhou stranu jsem zastáncem názoru, že je potřeba chránit společnost před jedinci, kteří páchají trestnou činnost.

3.3.3. Trest smrti jako alternativa trestu doživotí

Většina společnosti stále volá po trestu smrti za spáchání zvláště závažných zločinů. Pokud vynecháme otázku humánnosti a oprostíme se od jakýchkoliv emocí, nastává jediná otázka, a to, jestli se trest smrti vyplatí po ekonomické stránce. Problém je ten, že trest smrti je široký pojem a v případě jeho zavedení je potřeba určit o který trest smrti se bude jednat. Ze známých bych uvedl trest smrti oběšením, který byl využíván na našem území, trest smrti smrtící injekcí, který je využíván nyní v některých státech USA či trest smrti elektrickým křeslem. Pokud by se na území ČR vrátil trest smrti oběšením, určitě by bylo po ekonomické stránce ušetřeno, a nemuseli by být vynaloženy tak vysoké náklady jako nyní. Problémem však je, že oběšení je společností zavrhnuto a jediný společností přípustný trest smrti je smrtící injekcí. Taková smrtící injekce je ale velmi drahá. Takové usmrcení hravě přeskočí částku 20 milionů Kč. A důvod je jednoduchý. Farmaceutické společnosti si takový to lektvar smrti nechávají pořádně zaplatit. Důvodem je hlavně jejich zodpovědnost za injekci. Vše musí proběhnout správně, a tak aby odsouzený netrpěl. Tudíž bych řekl, že trest smrti je v ČR z ekonomického hlediska holý nesmysl. Ve srovnání s USA se má věc tak, že ve většině států je trest smrti legální. Z ekonomického hlediska je to ale nerozumný počin tamních zákonů. Pokud chce stát odsoudit pachatele k trestu smrti, náklady jen na trestní řízení jsou dražší, než by stálo odsouzení pachatele na doživotí. Jde o to, že musí být vše několikanásobně prošetřeno tak, aby nedošlo k popravě nevinného. Průměrné náklady na jeden trest smrti v USA, včetně trestního řízení, činí 70 milionů Kč. Například za rok 2015 bylo v USA popraveno 28 lidí. Všechny tyto popravy stály dohromady 2 miliardy Kč. [15]

3.4. Shrnutí

Výjimečný trest je velkým zásahem do osobní svobody člověka, který ale po právu trestá protiprávní jednání jedince. Trest chrání společnost před pácháním trestné činnosti. Zároveň funguje jako preventivní funkce, kdy je společnosti ukazováno, jak bude naloženo s každým, kdo bude páchat trestnou činnost. Výjimečný trest působí na každého pachatele jinak. Pachatelé ztrácejí sociální vazby a

kontakt s okolním světem. Ztrácejí pojem o tom, jak funguje život ve společnosti, a také nejsou schopni reagovat na modernizaci světa. Stávají se ve vězení obětmi stereotypu, a také jsou v kontaktu pouze s dalšími zločinci. Jejich náprava je velmi složitá a když k ní dojde, je potřeba připravit tyto lidi na následnou socializaci. Je potřeba odsouzenému vštípit základní sociální návyky a naučit ho správnému chování. Jedním z pomocných prostředků je poskytování zaměstnání odsouzeným. Vězni ve vězení pracují a přivydělávají si na své výdaje, ale i na možnost splácet různé závazky. Tím, že ve vězení pracují, získávají zkušenosti do budoucího života po odpykání trestu. Zdokonalují se v různých činnostech a učí se chovat na pracovišti. Z ekonomického hlediska je výjimečný trest velmi nákladný. I přes jeho nákladnost je ale výjimečný trest účinným trestem, který správně plní všechny své funkce. Náklady toho trestu jsou jedním z důvodů proč společnost žádá znovuoobnovení trestu smrti. Více jak polovina společnosti se přeje jeho existenci. Trest smrti je často označován jako nehumánní a jeho obnova je jak ze sociálního, tak i ekonomického hlediska zatím nemyslitelná.

4. ZÁVĚR

Cílem mé práce byla analýza právní úpravy týkající se výjimečného trestu. V práci sem se snažil nastínit fungování trestního práva, zásady trestního práva i působnosti tohoto práva. Rozborem trestního práva hmotného jsem definoval, co je trestný čin a co všechno musí být splněno, aby se jakýkoliv čin trestným stal. Definoval jsem také druhy trestů, které jsou za spáchané trestné činy ukládány, včetně výjimečného trestu. Rozborem trestního práva procesního jsem určil zásady trestního řízení, které jsou nezbytné pro ukládání trestu za spáchané trestné činy. Součástí trestního práva procesního jsou i soudy a jejich příslušnost.

Následnou sociální a ekonomickou analýzou výjimečného trestu jsem určil jeho výhody a nevýhody. Výhody spatřuji hlavně v ochraně společnosti před nebezpečným pachatelem trestného činu, a také v možnosti, že je pachateli umožněna náprava a případná příprava na zpětnou socializaci po výkonu trestu. Obrovskou nevýhodou spatřuji v přetrhání všech sociálních vazeb odsouzeného. Kontakt takovéto osoby s okolím je velmi nebezpečný, a tudíž nepřichází v úvahu. Bohužel ztráta kontaktu se společností u většiny odsouzených způsobuje psychické problémy a velké změny v jejich chování.

Závěrem bych chtěl dodat, že výjimečný trest odnětí svobody je patřičnou náhradou za trest smrti. Výjimečný trest je humánnější a je zde možnost nápravy pachatele, na rozdíl od trestu smrti.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BLATNÍKOVÁ, Š. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 195 s. ISBN 80-7338-024-2
- [2] CÍSAŘOVÁ, D. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2001. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 8072012681.
- [3] FENYK, J., CÍSAŘOVÁ D., GŘIVNA T. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.
- [4] JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016. Praha: Leges, 2016. 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
- [5] JELÍNEK, J. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání podle stavu k 1.2.2016. Praha: Leges, 2016. 1273 s. ISBN 978-80-7502-106-9.
- [6] KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. Teorie práva. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-637-2.
- [7] KYPTA, P. Kriminalistické a kriminologické aspekty zločinnosti: soubor odborných článků. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 142 s. ISBN 978-80-557-0616-0.
- [8] Měsíční statistické hlášení. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD%20statistick%C3%A9%20hl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD%20/2017/MSH03-2017.pdf
- [9] NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. Praha: Leges, 2010. 256 s. ISBN 978-80-87212-41-7.
- [10] Pojmové znaky trestného činu. Epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pojmove-znaky-trestneho-cinu-16944.html>
- [11] Statistická ročenka 2012. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf

- [12] Statistická ročenka 2015. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf
- [13] Trestní zákoník a trestní řád. Rok v obci [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.rokvobci.cz/zpravy-redaktoru/detail/577-trestni-zakonik-a-trestni-rad/>
- [14] Trestný čin. Trestní řízení [online]. [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestny-cin>
- [15] Trest smrti. Reflex [online]. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/69088/trest-smrti-je-i-v-usa-velmi-riskantni-je-drahy-a-neni-vylouceno-ze-bude-popraven-nevinny.html>
- [16] Účel trestu. Epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>
- [17] Veřejné mínění o trestu smrti. CVMM [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7577/f3/ov160720.pdf